

XVII. Jahresbericht
der
Knaben-Bürgerschule

mit landwirtschaftlicher Richtung

—+ in Gurkfeld. +—

Schuljahr 1897/98.

XVII. letno poročilo
deške meščanske šole

s kmetijskim značajem

—+ v Krškem. +—

Šolsko leto 1897/98.

XVII. Jahresbericht
der
Knaben-Bürgerschule

mit landwirtschaftlicher Richtung

—♦♦♦ in Gurkfeld. ♦♦—

Schuljahr 1897/98.

XVII. letno poročilo
deške meščanske šole

s kmetijskim značajem

—♦♦♦ v Krškem. ♦♦—

Šolsko leto 1897/98.

„St. Norbertus“ Druckerei, Wien.

A. Grell.

Kaiser Franz Josef I.

im Eisön-Ornat (als Großmeister des Ordens vom goldenen Vlies).

Kaiser Franz Josef I.

Zur Erinnerung

an die fünfzigjährige Regierungsfeier.

Zusammengestellt K. H.

Cesar Franc Jožef I.

V spomin in proslavo

petdesetletnega vladanja našega cesarja.

Sestavil K. H.

I. Die Jugendzeit (1830 — 1848).

a) Kinderjahre.

Am 2. December des Jahres 1848 herrschte in ganz Oesterreich eine unbeschreibliche Freude. Der allbeliebte Erzherzog Franz Josef bestieg nämlich an diesem Tage als Franz Josef I. den Kaiserthron von Oesterreich.

Unser Kaiser war am 18. August 1830 im Schlosse Schönbrunn bei Wien geboren. Sein Vater war Erzherzog Franz Karl, ein Sohn des damals regierenden Kaisers Franz.

Heiter und freundlich verlief die Kindheit des kleinen Prinzen. Vom Tage seiner Geburt an bildete Erzherzog Franz Josef den Gegenstand der zärtlichsten Fürsorge der Eltern und Grosseltern und wurde besonders vom Grossvater Kaiser Franz I. innig geliebt. Im Familienkreise nannte man den kleinen Prinzen gewöhnlich «Franzi».

Im Parke des Schlosses Laxenburg machte er die ersten Gehversuche, wobei ihm der gute Grossvater half. Dieser leitete auch seine Spiele und machte mit ihm grössere Spaziergänge durch den herrlichen Garten.

Die Herzensgüte und Mildthätigkeit des kleinen Knaben bekundet am schönsten folgende Begebenheit:

Eines Tages gewährte der spielende Prinz einen Wachposten, der vor dem Gartenthore auf und ab gieng. Das herzensgute Kind betrachtete eine Zeitlang mitleidsvoll den Soldaten, gieng dann zum Grossvater und bat ihn, er möge ihm etwas für den Posten schenken. Der gute Grossvater gab dem Prinzen etliche Silberstücke, und dieser trug sie froh dem Posten hin. Der jedoch nahm das Geld nicht an, denn es ist einem wachhaltenden Soldaten streng verboten, zu sprechen

I. Mladostna doba (1830 — 1848).

a) Otroška leta.

Naš veliki cesar Franc Jožef I. bode skoraj slavil slavnost svojega polstoletnega vladanja. Redka slavnost je to, in malo je vladarjev, ki bi doživeli tako visoko starost. Velikanske priprave se vrše v proslavo tega dne; vsi narodi hočejo pokazati iskreno ljubezen in hvaležnost svojemu skupnemu očetu.

Franc Jožef se je porodil dné 18. avgusta 1830. v gradu Schönbrunnu pri Dunaju. Oče mu je bil nadvojvoda Franc Karol — sin tedanjega vladarja Franca I.

Kakor njegovi roditelji, bil je tudi nadvojvoda Franc Jožef zelo usmiljenega srca. V cesarski družini je bil mali «Franci» neizrecno priljubljen. Posebno ga je imel rad njegov ded, dobri cesar Franc I. Vsak dan se je po nekaj ur zabaval z malim vnukom.

Nekega dne je tekal nadvojvoda po krasnih laksenburških livadah. Vozil je mal voziček ter se igral po otročje. Zdajci zapazi pri vrtnih vratih vojaka na straži. Solnce je pripekalo, in ubogemu vojaku se ni godilo ravno najbolje. Dobrosrčni nadvojvoda ga opazuje nekoliko časa, potem pa steče k dedu ter ga zaprosi rekoč: «Daj mi kaj za vojaka; revež je!» Cesar se nasmehne in mu dá nekaj srebrnjakov. Ves vesel teče deček k vojaku ter mu ponuja denar. Vojak pa prezentira s puško, a ne vzame denarja, ker je to ostro prepovedano straži. Dolgo ponuja mali nadvojvoda: «Vzemi, vzemi!» Ko pa vidi, da ne opravi na ta način ničesar, vrne se žalosten k dedu ter mu potoži svojo

oder etwas zu thun, was gegen die Befehle ist. «Ach, Grosspapa», sagte nun der Kleine, «wie soll ich's machen, dass der arme Soldat meine Gabe nimmt?» «Lege ihm nur das Geld in die Ledertasche, die er am Rücken trägt!» belehrte ihn der Grossvater. Da aber der Prinz zu klein war, hob ihn Kaiser Franz empor, und der Knabe legte das Geld in die Patronentasche des Postens.

Aber so heiter und wolkenlos blieb nicht immer der Himmel der Kindheit; bald gab es ernste Arbeit und mit ihr recht viel Sorge und Plage.

b) Erziehung und Unterricht.

Mit den ersten Kinderjahren schon begann nicht nur die Erziehung, sondern auch das Lernen. Es war anzunehmen, dass der Erzherzog vielleicht einmal zur Herrschaft gelangen werde; deshalb gab man ihm die vorzüglichsten Lehrer und Erzieher.

Der junge Prinz war lernbegierig, folgte sehr aufmerksam den Vorträgen der Lehrer und war äusserst fleissig, pünktlich und willig. Er lernte alle Gegenstände mit gleichem Fleisse und Eifer. Am meisten beschäftigte er sich aber mit der Militärwissenschaft.

Der Erzherzog Franz Josef zeigte Vorliebe, Neigung und Geschicklichkeit für den Waffendienst. Im November 1843 begann die militärische Erziehung durch Oberst Franz Ritter von Hauslab.

Kaiser Franz Josef lernte den Dienst in allen Waffengattungen gleich jedem anderen Recruten. Hierauf bekam er einen, zwei Mann zu commandieren, sodann einen Zug, eine Compagnie und so fort bis zu einem Regimente.

Der junge Prinz arbeitete von der Frühe bis zum Abende; selbst an Sonntagen war er nicht unthätig; er übte sich in Staatsgeschäften.

Erzherzog Franz Josef hat mehr gelernt und gearbeitet, als vielleicht irgend ein Jüngling seines Alters in der ganzen Monarchie. In wenigen Jahren erlernte er neben der griechischen und lateinischen auch die französische und englische Sprache, sowie auch alle wichtigeren österreichischen Sprachen.

nepriliko. Cesar ga pouči, naj dene denar v torbo, ki visi vojaku na hrbtu. Nadvojvoda steče takoj nazaj, ali, o joj, torba je previsoka, nikakor ne more do nje. V tem pa pride dobri ded bliže, vzdigne malega nadvojvodo, in ta položi denar v vojakovo torbo.

Kmalu so potekla nadvojvodi otroška leta. Vedno bolj se je približeval čas resnega življenja, čas dela in učenja.

b) Vzgoja in pouk.

Učiti se je bilo treba mlademu nadvojvodi že v prvi mladosti. Preskrbeli so mu najboljše učitelje in vzgojitelje, ker so vedeli, da bode Franc Jožef kedaj naslednik na cesarskem prestolu.

Mladi princ je bil vesten in marljiv učenec. Veselje ga je bilo gledati pri učenju. Svoje naloge je izdeloval čudovito natančno in vestno. Pri pouku je bil zelo pazljiv; slušal je tudi v najmanjši stvari svoje učitelje. Učil se je vseh predmetov enako pridno in vztrajno; do vsake stvari je imel veselje.

Najrajše se je nadvojvoda bavil z vojaškim znanstvom. Nikari pa ne mislite, da je takoj zapovedoval! Oblekel je opravo pešca ter se z drugimi novinci vred vadil v njej, da se je naučil, kako treba ravnati z ljudmi, ki pridejo ravno k vojakom. Pozneje je zapovedoval enemu možu, potem dvema, desetim itd. do polka.

Tako je potekel nadvojvodi čas. Od jutra do večera je imel dosti opravila; še celo ob nedeljah ni bil prost, ampak se je moral vaditi v državnih opravkih.

V učenju je kaj hitro napredoval. V malo letih se je naučil mladi nadvojvoda poleg latinščine in grščine tudi francoščine in angleščine ter vseh važnejših jezikov avstrijskih.

c) Die Waffenprobe am 6. Mai 1848.

Im Jahre 1848, als in Oesterreich noch Kaiser Ferdinand regierte, brachen in mehreren Provinzen unseres Vaterlandes Aufstände aus.

Damals gehörten zu Oesterreich noch die Lombardei und Venetien. In diesen beiden Ländern waren die Aufstände am ärgsten. An der Spitze der österreichischen Truppen in Italien stand damals Graf Radetzky, ein Feldherr, wie es nur wenige gegeben hat.

Die Aufstände in Oberitalien benützend, erklärte der König von Sardinien an Oesterreich den Krieg. Radetzky zog muthig den Feinden entgegen, obwohl sein Heer dem feindlichen an Zahl weit nachstand. Bei Santa Lucia dicht vor Verona kam es zur ersten Schlacht. Unser Kaiser, damals ein Jüngling von 18 Jahren, stand hier im dichtesten Kugelregen; es war das seine erste Waffenprobe, seine Feuertaufe; die todesverachtende Haltung des kaiserlichen Prinzen gewann ihm die vollste Bewunderung und Zuneigung der Armee.

d) Die Thronbesteigung.

Es waren böse Zeiten damals. Nicht nur in Oesterreich gährte und kochte es, sondern auch im übrigen Europa gab es Unruhen und Aufstände.

Im Frühling des Jahres 1848 brach in Wien eine Revolution aus, die immer gefährlicher wurde; auch in Ungarn gab es schon einen blutigen Aufstand. Alle Völker wollten an der Gesetzgebung theilnehmen.

Der gute und friedliebende Kaiser Ferdinand wollte in so stürmischer Zeit nicht weiter regieren; er war entschlossen, die Regierung niederzulegen, und da auch sein ältester Bruder, Erzherzog Franz Karl, auf die Krone verzichtete, so gieng diese nach dem Erbrechte auf des Letzteren Sohn, den jungen Erzherzog Franz Josef, über.

c) Prvikrat v ognju (6. maja 1848).

Grozovit vihar je razsajal leta 1848. po vsi Evropi. Tudi v Avstriji je vrelo; po nekaterih krajih so celo izbruhnile vstaje.

Takrat sta bili avstrijski tudi Benečansko in Lombardija v severni Italiji. V teh dveh deželah je divjala vstaja najhuje. Ondi je čuval mejo stari junak Radecki, ki je bil naklestil že marsikaterega avstrijskega sovražnika.

Sardinskemu kralju so bile vstaje kaj po godu. Že dolgo si je želel pridobiti te dve deželi; zato je porabil izvrstno priliko ter napovedal Avstriji vojno. Spomina vreden je dan 6. majnika 1848. l. ko so avstrijski vojaki pričeli boj pri sv. Luciji. Na vsakega našega vojaka sta prišla najmanj dva sovražnika, a vsak Avstrijec se je boril tudi za dva. V prvih vrstah je bilo videti osivelega junaka Radeckega in mladega nadvojvodo Franca Jožefa. Ko so zagledali vojaki med seboj nadvojvodo, prisegali so navdušeni, da dadó kri in življenje za cesarja in njegove. Prisego so tudi izpolnili vestno. Ob devetih zjutraj se je začela bitka; ob dveh popoldne se spusté Italijani v beg.

d) Franc Jožef — vladar.

Leto 1848. je bilo pravo prekucijsko leto. Po vsi Evropi je vladal prevrat. Vstaje na Avstrijskem so bile vedno bolj nevarne.

V pomladi l. 1848. se je pričela nevarna prekucija na Dunaju; tudi Ogri so se bili uprli. Ljudstvo se je jelo zavedati ter je zahtevalo novih postav ter večje svobode.

Miroljubni cesar Ferdinand Dobrotljivi ni hotel dalje vladati. Ponudil je cesarstvo svojemu bratu Francu Karolu. Ta pa ni hotel prevzeti cesarske krone, ampak jo je prepustil svojemu prvorojencu Francu Jožefu.

Zaradi nemirov na Dunaju se je bil preselil cesarski dvor v Olumuc na Moravsko. V Olumucu se je vršilo dné 2. decembra 1848. l. slovesno kronanje Franca Jožefa avstrijskim cesarjem.

Die feierliche Thronbesteigung fand nicht in Wien, sondern in Olmütz statt, da die kaiserliche Familie der Unruhen wegen dort wohnte.

Der junge Monarch zählte bei seiner Thronbesteigung erst 18 Jahre, doch war er sich der Schwierigkeiten seines Unternehmens voll bewusst. «Viribus unitis — Mit vereinten Kräften» war sein Wahlspruch, nach welchem er sich bis zum heutigen Tage gerichtet hat.

Es war rührend, als Kaiser Ferdinand sich über seinen vor ihm knieenden Neffen beugte und ihm zurief: «Gott segne Dich, sei nur brav, Gott wird Dich nicht verlassen!»

Mit starker Hand griff der neue Herrscher zum Scepter, getragen von der begeisterten Liebe seiner Unterthanen, unterstützt von dem Schwerte grosser Feldherrn. Er wollte alle seine Völker glücklich machen und sie zur Theilnahme an der Gesetzgebung berufen.

II. Die Regierungszeit (1848 — 1898).

I. Die Zeit der Kriege (1848 — 1866).

a) Krieg in Italien (1849 u. 1859).

Die Unruhen in Ungarn kamen zu keinem Abschlusse; auch in Italien war der Krieg noch nicht vollendet, vielmehr brach er beim Thronwechsel mit neuer Gewalt aus.

Am 24. März 1849 kam es zur Entscheidungsschlacht bei Novara. Die Schlacht dauerte zwei Tage. Das österreichische Heer siegte vollständig. Der sardinische König legte seine Krone nieder, und sein Sohn Victor Emanuel musste um Frieden bitten.

Das war die letzte grosse Waffenthat des greisen Feldherrn Radetzky; man ehrte ihn noch höher als zuvor. Im Jahre 1858 starb er im Alter von fast 92 Jahren. Vor kurzem hat man in Wien dem ruhmgekrönten Feldherrn ein herrliches Denkmal errichtet.

Mladi vladar je štel takrat komaj 18 let. «Z Bogom mladost» je zaklical, ko so mu podali žezlo, znamenje cesarske oblasti. Ni mu bilo neznano, da je cesarska krona težka, da so skrbi velike, posebno v onem vihnem času. Dobro je vedel, da se le z združenimi močmi premagajo vse težave in ovire: zato si je zbral za geslo pomenljive besede: «Viribus unitis», t. j. sè združenimi močmi. V vseh svojih opravilih se je skušal ravnati po teh besedah.

Po kronanju se je približal novi cesar svojemu strijcu ter pokleknil pred njega; niti besedice ni mogel izpregovoriti ganjeni mladenič. Cesar pa se nagne proti svojemu nečaku, blagoslovi ga, nato pa ga vzdigne in objame. Tresočim glasom mu govori besede: «Bog naj Te blagoslovi, le priden bodi, in Bog Te bode obvaroval!»

Iskreno so novega vladarja pozdravili vsi avstrijski narodi; navdušeni so mu darovali kri in blago, da je mogel zatreti upore in premagati sovražnike, ki so v onem burnem času na vseh straneh obkoljevali Avstrijo.

II. Franc Jožef — pol stoletja vladar (1848 — 1898).

I. Burna doba (1848 — 1866).

a) Vojska v Italiji (1849 in 1859).

Na Ogrskem so bili nemiri vedno večji in večji. Ogri nikakor niso bili zadovoljni, da se je odpovedal Ferdinand vladarstvu; izrekli so se, da ne pripoznajo novega cesarja ogrskim vladarjem. Upor se je moral zatreti s silo.

Tudi sardinski kralj še ni miroval, ampak je napovedal novemu cesarju vojno. Dné 24. marca 1849. l. so se spoprijeli nasprotniki pri Novari.

Bald wurden auch die Unruhen in Ungarn gestillt. Es gab zwar harte Kämpfe, doch mit Hilfe der Russen und Croaten blieben die tapferen österreichischen Heere Sieger.

In den Friedensjahren, die nun folgten, erholte sich Oesterreich unter der weisen Fürsorge seines erhabenen Herrschers bald von den Wunden, welche ihm die Aufstände geschlagen hatten.

Doch der Friede dauerte nicht lange. Nach dem Tode Radetzky's erhoben sich die Italiener unter Victor Emanuel wieder. Diesmal verbanden sie sich mit dem Franzosen-Kaiser Napoleon III.; Oesterreich musste sich gegen zwei Feinde vertheidigen.

Die Oesterreicher unterlagen der übergrossen Macht der Verbündeten. In den blutigen Schlachten bei Magenta und Solferino thaten die tapferen österreichischen Soldaten ihr Möglichstes, doch die Uebermacht war zu gross.

Bei Solferino kämpfte der unerschrockene Monarch selbst in den ersten Reihen. «Vorwärts ihr Braven,» sagte er, «auch ich habe Weib und Kind zu verlieren!»

Man schloss den Frieden von Zürich, in welchem Oesterreich die schöne Lombardei abtreten musste.

b) Kaiserin Elisabeth.

In die Friedensjahre 1849—1859 fällt die Vermählung Seiner Majestät mit der jugendlichen Prinzessin Elisabeth von Bayern.

Prinzessin Elisabeth war am 24. December 1837 im Schlosse Possenhoffen am Starenbergersee geboren. Sie war die zweit-älteste Tochter des Herzogs Maximilian Josef und der Herzogin Ludovica von Bayern.

Die Vermählung fand am 24. April 1854 in Wien statt.

Mit unermesslichem Jubel begrüßte ganz Oesterreich die junge, durch Anmuth und Herzensgüte gleich ausgezeichnete Herrscherin.

Bitka je trajala dva dni; italijanska vojska je bila premagana do dobrega. Sardinski kralj je odložil vladarstvo; njegov sin Viktor Emanuel, ki mu je bil naslednik, je prosil Avstrijce miru.

Hrabri vojskovodja Radecki je v bitki pri Novari zopet pokazal, kaj da premorejo izvrstni avstrijski vojaki. Bila je to njegova zadnja zmaga. Umrli je l. 1858., star skoraj 92 let. V 24. dan aprila 1892. l. so odkrili na Dunaju slavnemu junaku krasen spomenik.

Ogrski uporniki so delali cesarski vojski veliko preglavico. Avstrija je morala poklicati na pomoč Ruse, konečno pa še Hrvate. Toliki sili se niso mogli vstavljati Ogri; sklenil se je mir.

V mirnih časih si je prizadeval presvitli cesar, da bi osrečil svojo državo. Oklical je ustavo ter potrjeval nove postave, ki so predrugačile malo ne vse razmere v Avstriji.

Škoda, da je trajal mir le malo časa. Po smrti slavnega Radeckega so se ohrabрили Italijani iznova. Viktor Emanuel se je zvezal s francoskim cesarjem Napoleonom III. ter napovedal Avstriji vojsko. Ta se je morala ob enem braniti dvema sovražnikoma; pričela se je huda borba.

Avstrija si je prizadevala dobiti pomoči z Nemškega, a zaman. Pri Magenti in pri Solferinu so premagali veliko močnejši sovražniki cesarsko vojno. Avstrijski vojaki so se držali tako hrabro, da so se jim sovražniki kar čudili; toda sovražnikov je bilo preveč.

Pri Solferinu se je bojeval tudi nevstrašni vladar sam v prvih vrstah. Navdušeno je zaklical vojakom: «Naprej, dragi moji; tudi jaz lahko izgubim ženo in otroke!»

Sklenil se je mir v Curihu; Avstrija je odstopila krasno Lombardijo Francozom.

Der gütige Himmel schenkte unserem Kaiserpaare vier Kinder.

Am 5. März des Jahres 1855 wurde die Erzherzogin Sophie geboren; jedoch schon nach zwei Jahren entriss der Tod den kaiserlichen Eltern das theure Kind.

Am 12. Juli 1856 wurde das kaiserliche Ehepaar durch die Geburt der Erzherzogin Gisela im Lustschlosse Laxenburg erfreut.

Unendlich gross aber war die Freude des Kaiserpaares und der ganzen Monarchie, als am 21. August des Jahres 1858 der Thronerbe, Kronprinz Rudolf, in Laxenburg geboren wurde. Die Geschütze verbreiteten diese frohe Botschaft schnell über alle Länder Oesterreichs. Erzherzog Rudolf war des Vaters Stolz, des Reiches Freude und Hoffnung; doch der unerforschliche Rathschluss der göttlichen Vorsehung raffte ihn in der Blüte des Lebens dahin. Er starb am 30. Jänner 1889 in seinem Jagdschlosse Meyerling bei Wien.

Der edle Monarch ertrug den schweren Schicksalsschlag mit grosser Hingebung und unerschütterlichem Vertrauen auf Gott. Er lebte nach wie vor für seine Unterthanen; in der Liebe derselben fand er reichliche Linderung für seinen Schmerz.

Am 23. April 1868 verkündeten die Geschütze von dem Ofener Festungshügel dem Volke das freudige Ereignis, dass in der Ofener Burg dem Königspaare eine Tochter geboren wurde.

Im Thronsaale zu Ofen erhielt die Erzherzogin in der heiligen Taufe die Namen Marie Valerie.

c) Krieg gegen die Preussen und die Italiener (1866).

Im Jahre 1864 hatten die Preussen einen Krieg gegen die Dänen zu führen. Oesterreich, welches stets bereit war, seinem Nächsten zu helfen, schickte sein ruhmreiches Herr den Preussen zu Hilfe.

Die Dänen, welche die Herzogthümer Schleswig und Holstein widerrechtlich bedrückten, wurden bald besiegt und die beiden Länder befreit.

b) Cesarica Elizabeta.

Najlepše se je pokazala ljubezen in vdanost avstrijskih narodov svojemu presvetlemu vladarju dné 24. aprila 1854. l. Tega dné se je namreč poročil Frane Jožef z mlado bavarsko princezinja Elizabeto. Ta dan je bil dan občega veselja za vse podanike širne Avstrije.

Vojvodinja Elizabeta se je porodila dné 23. decembra 1837. l. v gradu Possenhoffen na Bavarskem. Bila je druga hči vojvode Maksimilijana bavarskega in vojvodinje Ludovike.

Poroka se je vršila v Avguštnski cerkvi na Dunaju. Dunajčanje so sprejeli plemenito vladarica neizrecno navdušeno in sijajno. Krasne slavnosti po vsem cesarstvu so kazale, kako dobrodošla je blaga cesarica visokim in nizkim, ubožnim in bogatim.

* * *

Dné 5. marca l. 1855. porodila se je cesarju hčerka nadvojvodinja Sofija. Neizprosna smrt pa je utrgala nežno cvetko že čez dve leti.

Dné 12. julija 1856. l. je zagledala beli dan nadvojvodinja Gizela v Laksenburgu.

Dné 21. avgusta 1858. l. zjutraj na vse zgodaj so oznanjevali topovi po vseh avstrijskih mestih veselo novico, da se je Avstriji porodil naslednik na prestolu.

Cesarjevič Rudolf je bil rojen v krasnem Laksenburgu pri Dunaju. Nemogoče je popisati veselje, kakoršno sta občutila blaga roditelja. Izpolnjena jima je bila najsrčnejša želja; Avstrija je dobila prestolonaslednika. Neizmerno veliko dobrega sta storila ob tej priliki cesar in cesarica. Mladi cesarjevič je bil veselje svojim roditeljem ter čast in ponos vsi državi. Pota božje previdnosti so pa kaj različna. Grozovita usoda je razrušila v enem hipu veselje blagega očeta in upe in nade širne Avstrije. Dné 30. januarja 1889. l. je umrl nadepolni princ v svojem gradu Meyerlingu pri Dunaju.

Später kam es zu einem Streite zwischen Preussen und Oesterreich, weil ersteres die eroberten Herzogthümer für sich haben wollte. Es kam zu einem Kriege, Preussen wendete sich im Bunde mit den Italienern gegen Oesterreich.

Das österreichische Heer musste getheilt werden, denn die Feinde griffen das Land von zwei Seiten an.

Der Krieg gegen Italien wurde siegreich zu Ende geführt. Bei Custozza erfochten unsere Soldaten am 24. Juni 1866 unter der vortrefflichen Leitung des Erzherzogs Albrecht einen vollständigen Sieg über das feindliche Heer.

Noch herrlicher aber war der Sieg, den die österreichische Flotte bei Lissa über die italienische davontrug.

Die österreichische Flotte war der feindlichen weder an Zahl der Schiffe noch an Bemannung gewachsen. Die italienische Flotte zählte 34 Schiffe mit zusammen 10 886 Mann, die österreichische dagegen nur 27 Schiffe mit 7871 Mann. Die letztere besass jedoch einen trefflichen Führer in dem Admiral Wilhelm von Tegetthoff.

Oesterreich erfocht einen der glänzendsten Seesiege. Die junge österreichische Flotte erhielt dem Vaterlande Lissa und Dalmatien. Der hochherzige Kaiser belohnte den tapferen Seehelden mit hohen Ehren und Auszeichnungen. Jedoch schon am 7. April 1871 schied der grosse Vaterlandsvertheidiger im schönsten Mannesalter aus dem Leben.

Als der Sieger von Custozza, Erzherzog Albrecht, im Jahre 1895 starb, sagte tief ergriffen der Kaiser: «Ich verlor einen Freund, das Vaterland einen ausgezeichneten Soldaten!»

Nicht so glücklich wie gegen Italien waren wir gegen Preussen. Abgesehen davon, dass das österreichische Heer getheilt war und es sich gegen zwei Feinde zu vertheidigen hatte, war auch die Bewaffnung der preussischen Soldaten eine unvergleichlich bessere als die der Oesterreicher.

Einmal zwar siegten die Oesterreicher; doch in der entscheidenden Schlacht bei Königgrätz wurden sie nach tapferer Gegenwehr zurückgedrängt.

Hud udarec je bil to za vso cesarsko rodovino. Presvitli cesar pa ga je prenesel potrpežljivo, vdan v voljo božjo. Tolažbe je iskal v delu; posvetil se je vsega blagosti svojega cesarstva; neumorno je deloval v prospeh in procvit drage mu države.

Vesel dan za cesarsko družino je bil 23. april 1868. l., ko se je cesarju porodila nadvojvodina Marija Valerija v Budi na Ogrskem.

c) Vojska s Prusi in Italijani (1866).

Leta 1864. so se vojskovali Prusi zoper Dance. Poklicali so na pomoč tudi Avstrijo, in ta je kaj rada vstregla tej prošnji.

Danci so po krivici zatirali Schleswig in Holstein; zato so jih hoteli pokoriti Nemci. Z avstrijsko pomočjo se je kmalu dokončala vojska, a bila je povod novim nepravilnostim.

Prusi so namreč na tistem računili, da se bosta deželi po sklenjenem miru izročili njim; ker se pa to ni zgodilo, zamerili smo se jim Avstriji tako, da so nam napovedali dve leti pozneje vojsko.

Ta prilika je zelo mikala tudi Italijane. Laški kralj se zveže brez odloga s Prusi — sovražniki zgrabijo državo na dveh straneh. Čudovito hitro je postavila Avstrija dve vojni; prvo na Češkem, drugo pa na Laškem.

Italijane smo ugnali prav z lahka. Dne 24. junija, ravno na Kresni dan, so premagali avstrijski vojaki sovražno vojsko pri Kustoci. Poveljnik našim vojakom je bil slaven nadvojvoda Albrecht, vreden naslednik hrabremu grofu Radeckemu.

Malo dni pozneje je bilo uničeno italijansko vojno brodovje pri otoku Visu, kjer je zapovedoval avstrijskemu brodovju admiral Tegetthoff. Avstrijsko vojno brodovje je bilo veliko slabše nego italijansko. Imelo je veliko manj ladij, in tudi moštvo se ni moglo meriti po številu s sovražnikovo posadko. Italijani so imeli 34 bojnih ladij in 10886 mož posadke, mej tem ko so imeli Avstriji le 27 ladij in komaj 7871 bojnikov. Seve, s

Oesterreich schied nun aus dem Deutschen Bunde. Italien erhielt, obwohl es besiegt wurde, im Frieden zu Prag die Provinz Venetien.

Seit dem Jahre 1866 blieb das Reich von grösseren Kriegen verschont. Hoffen wir, dass unserem schwergeprüften Vaterlande auch fernerhin alle Stürme erspart bleiben. Wenn es jedoch noththut, ist die Armee gleich ihren Vorfahren stets bereit, den letzten Blutstropfen hinzugeben für den Ruhm, die Ehre und Einheit der Monarchie, für ihren heissgeliebten, ritterlichen Kaiser und König!

2. Die Friedensjahre (1866 — 1898).

a) Innere Regierung.

Kaiser Franz Josef ist der erste Regent in Oesterreich, der alle seine Unterthanen an der Gesetzgebung theilnehmen liess.

Durch das Octoberdiplom des Jahres 1860 wurde bestimmt, dass von nun an der Kaiser in Gemeinschaft mit dem Reichsrathe und dem Landtage das Recht besitzen soll, Gesetze zu geben oder aufzuheben.

Am meisten widerstrebten den neuen Gesetzen die Ungarn, weil sie von einer Einverleibung in den österreichischen Staat nichts wissen wollten, vielmehr eine Zweitheilung des Reiches wünschten.

Nach Beendigung des Krieges, den Oesterreich im Jahre 1866 mit Preussen und Italien führte, wurden mit Ungarn ernstliche Verhandlungen begonnen, die im Jahre 1867 zu einem Ausgleich mit ihnen führten.

Dadurch wurde die Monarchie fast vollständig in zwei Theile getheilt und erhielt den Namen «Oesterreich - Ungarn» oder «österreichisch-ungarische Monarchie».

Die ganze Zeit seiner ruhmreichen Regierung war der gütige Herrscher für das Wohl seiner Unterthanen besorgt.

Die Schule hat an Seiner Majestät einen erhabenen Gönner gefunden. Oesterreich besitzt gegenwärtig mehr als 30 000 Volks-

takim poveljnikom, kakor je bil neustrašni Tegetthoff, se niso mogli ponašati nasprotniki.

Bila je to najslavnejša zmaga Avstrijcev na morju. Velikodušni cesar pa je tudi dostojno poplačal vrlega admirala. Nagradil ga je z visokimi častmi in dostojanstvi. Škoda, da je hrabri junak umrl že 7. aprila 1871. l. Nedavno so mu postavili v Pulju krasen spomenik.

Tudi zmagovalec pri Kustoci je cesar visoko odlikoval. Ko je slavni vojskovodja leta 1895. umrl, vskliknil je cesar globoko užaljen: »Izgubil sem prijatelja, ti, Avstrija pa si izgubila vrlega bojevnika!»

Vojska s Prusi ni bila tako srečna kakor z Italijani. Ker je bila avstrijska vojna razdeljena, ni se mogla braniti vspešno; pruska vojska pa je zbrala vse moči, da bi ugonobila Avstrijce. Pruski vojaki so bili neprimerno bolje oboroženi nego avstrijski. Imeli so puške novejšega zistema, mej tem ko so Avstrijei streljali s starimi puškami.

Samo enkrat se je posrečilo Avstrijcem pognati sovražnika nazaj. Ko pa je prišlo do odločilne bitke, morali so se hrabri avstrijski vojaki umakniti silni premoči pri Kraljevem gradu.

Takrat je imela avstrijska vlada še veliko vpliva na Nemško. Ko se je pa sklenil po nesrečni vojski mir v Pragi, odpovedala se je Avstrija vsem pravicam na Nemškem; Italijanom je pa prepuстила zadnjo italijansko deželo Venecijo.

Po letu 1866. je zavladal mir po širni Avstriji. Veliko grenkih ur so napravile vojske našemu presvetlemu cesarju. Prosimo tudi še dalje dobrega očeta v nebesih, da nas obvaruje vseh sovražnikov. Ponosno se pa smemo ozreti na naše vojake, ki so pokazali ob vsaki priliki, da so čvrsti sinovi ljubljene Avstrije, pripravljeni vedno darovati kri in življenje svojemu milemu vladarju.

schulen, in welchen arme und reiche Kinder ohne Unterschied viel Schönes und Nützliches lernen, um sich für das folgende Leben vorzubereiten. In Agram, Czernowitz und Klausenburg entstanden neue Universitäten. Im ganzen Reiche wurden viele höhere und niedrige Schulen gegründet.

Damit ein Staat blühe und gedeihe, müssen auch die Künste und Wissenschaften in demselben eine sichere Zufluchtsstätte haben. Deshalb ist unser Kaiser zu jeder Zeit ein hochherziger Gönner und Förderer des geistigen Lebens gewesen.

Welche Fortschritte Gewerbe, Kunst und Wissenschaft während der segensreichen Regierung des Kaisers Franz Josef gemacht haben, davon ist die Reichshauptstadt Wien ein lautsprechendes Beispiel. Grossartiges leistete es besonders in der Baukunst und in der Bildhauerkunst. Unter der liebevollen Förderung des grossen Monarchen ist Wien eine der schönsten Städte der Welt geworden.

Viele prächtige Bauwerke zieren die Kaiserstadt; eines der schönsten ist die Votivkirche, welche zur Erinnerung an die Lebensrettung des Kaisers gestiftet worden ist. Denn trotz der Güte und Hochherzigkeit des Monarchen fand sich ein verruchter Bösewicht, der ihm nach dem Leben trachtete. Der Ueberfall geschah am 18. Februar 1853 auf einem Spaziergange des Kaisers; mit knapper Noth entging der erhabene Herrscherr dem sicheren Tode.

Um sich von den Wünschen seiner Unterthanen zu überzeugen, bereiste der Monarch die österreichischen Länder. Er besuchte auch mehrmals Steiermark, Kärnten und Krain. Ueberall, wo der herrliche Kaiser hinkam, wurde er mit Jubel empfangen.

Schon Kaiser Josef II. hatte durch Aufhebung der Leibeigenschaft und durch Regelung des Frohndienstes die Lage des Bauernstandes wesentlich verbessert; allein dieser war noch immer von der Gutsherrschaft abhängig und empfand die Abhängigkeit immer als eine drückende Last. Erst Kaiser Franz Josef I. machte die Bauern von den Gutsherrn vollständig unabhängig und gab ihnen volle Freiheit.

2. Mirni časi (1866 — 1898).

a) Vladarsko delovanje.

Cesar Franc Jožef je prvi avstrijski vladar, ki je dovolil vsem podložnikom delovati pri postavodajstvu.

V oktobru leta 1860. je izdal diplomu, ki določuje, da imajo državni zbor in deželni zbori pravico narejati, prenarejati in zmetavati postave, katere pa še-le obveljajo, če jih potrdi cesar.

Najmanj so bili zadovoljni z novo postavo Ogrri, ki so se na vsak način hoteli odtrgati od Avstrije ter biti sami svoji gospodarji; z nami so hoteli imeti kolikor moči malo zveze in dotike.

Po končani pruski vojski je presvetli cesar res ustregel tem željam. Pričela so se resna pogajanja; leta 1867. so se odločile avstrijske dežele od ogrskih.

Država se je razcepila na ta način v dve polovici ter dobila ime: «Avstro-Ogrsko» ali pa «avstro-ogrška monarhija».

Ob vsaki priliki je dobri naš cesar pripravljen pomagati svojim, v revah in nadlogah tičečim podložnikom.

Cesar Franc Jožef je velik prijatelj šoli in šolski mladini. Predno je nastopil vlado, bilo je na Avstrijskem kaj malo ljudskih šol. Danes pa jih imamo več kakor 30000; v njih se uči mladina neizmerno mnogo lepega in koristnega. V Zagrebu, Klausenburgu in Črnovicah so napravili nova vseučilišča; po vseh avstrijskih deželah se je ustanovilo velikansko število višjih in nižjih učnih zavodov.

Naš dobri vladar je tudi ljubitelj lepih znanosti in umetnosti, ki so jako potrebne v procvit vsake države.

Najlepše se kaže v teh stvareh cesarsko mesto Dunaj, ki je storilo za vlade našega cesarja velikanski korak v svojem razvitku. Postalo je po velikosti in krasoti eno prvih svetovnih mest. Krasni umotvori so se izvršili v zadnjih letih na Dunaju; stavbarstvo in kiparstvo je neznansko napredovalo. Njegovo Veličanstvo je bilo mestu vedno zelo naklonjeno; zato pa Dunajčanje tudi ljubijo in spoštujejo blagega cesarja kakor očeta.

Auch Handel und Gewerbe erfreuen sich der grössten Fürsorge des Kaisers. Zur Hebung des Handels wurde die Vermehrung der Eisenbahnen und Telegraphenleitungen bedeutungsvoll. In dieser Zeit entstand die Südbahn, welche die Kaiserstadt mit Triest, dem ersten österreichischen Seehafen verbindet.

Heute hat Oesterreich auf allen Gebieten einen grossen Aufschwung und einen erfreulichen Wohlstand als Beweis des Wohlwollens aufzuweisen, mit welchem von Seite des Kaiserhauses die Entwicklung der Monarchie gefördert wird.

Millionen treuer Unterthanen, reich und arm, hoch und niedrig, senden heisse Segenswünsche für den geliebten Monarchen zum Herrn der Welten empor, dass er unsern Kaiser, unsern Herrn, erhalte und beschütze zum Wohle seiner Völker und seines Reiches.

b) Besetzung Bosniens und der Hercegovina.

Nur noch einmal musste Oesterreich zum Schwerte greifen. Nachdem nämlich die Russen im Jahre 1878 die Türken besiegt hatten, berief man einen Congress nach Berlin, auf welchem Oesterreich der ehrenvolle Auftrag ertheilt wurde, Bosnien und die Hercegovina zu besetzen, damit die fortwährenden Unruhen in diesen Ländern ein Ende nähmen.

Die beiden Länder waren unter der Türkenherrschaft vollständig verarmt.

Für die Durchführung der Besetzung waren unter den Befehlen des Feldzeugmeisters Philippovich ungefähr 75 000 Mann bestimmt worden, welche im Juli 1878 abmarschierten.

Die Besitznahme erfolgte nicht ohne Blutvergiessen. Nach zahlreichen harten Kämpfen wurde am 19. August die Hauptstadt Bosniens, Sarajevo, eingenommen und im October die Besetzung des Landes vollendet.

Die verwahrlosten Länder erholten sich unter der weisen und gerechten Regierung unseres Kaisers bald von den Wunden, welche ihnen die türkische Herrschaft und innere Kämpfe geschlagen haben.

Cesarsko mesto povečujejo krasne stavbe. Omenjamo le veličastno votivno cerkev, ki nas spominja žalostnega slučaja v življenju cesarjevem.

Dne 18. februarja 1853. leta bi se bil skoro zgodil na Dunaju velikansk zločin. Neki zlobnež je skušal vladarja zavrtno umoriti. Ranil ga je pa le lahko, in cesar je kmalu ozdravel. V spomin na srečno rešitev iz smrtne nevarnosti je sezidal prej omenjeno cerkev, katero so posvetili na dan 24. aprila leta 1879.

Da bi se sam prepričal o željah in potrebah svojih podanikov, potoval je cesar po raznih avstrijskih deželah. Večkrat je n. pr. obiskal Štajersko, Koroško in Kranjsko. Povsod so ga vsprejemali nepopisno navdušeno.

V prejšnjem stoletju je že poskusil cesar Jožef II. polajšati breme trpečemu kmečkemu ljudstvu. Vredil je tlako in desetino ter si prizadeval, da bi zadovoljil ubogega kmeta. Žal, da se mu to ni posrečilo povsem. Ljudstvo je bilo še vedno pokorno graščakom, nezadovoljnost je rasla od leta do leta bolj. Še-le cesar Franc Jožef je popolnoma osvobodil kmeta ter mu dal lastno posest.

Koliko se je storilo za časa vladanja našega presvetlega cesarja za kupčijo in obrt! Zidale so se nove železniške proge, razvajale so se brzovjavne žice na vse kraje. Za nas je najvažnejša «Južna železnica», ki veže Dunaj s Trstom ter vodi tudi čez Kranjsko.

Na vseh krajih kaže Avstrija blagodejno delovanje našega preblagega vladarja, ki je posvetil vse svoje moči srečni zadovoljnosti svojih narodov.

Zato pa tudi vsak Avstrijec spoštuje in ljubi svojega cesarja ter prosi Boga, da bi ga še mnogo let ohranil na blagor državi in podložnikom.

b) Bosna in Hercegovina.

Leta 1878. so se vojskovali Rusi s Turki. Po končanem boju, v katerem so zmagali veliko močnejši Rusi, sklical se je vladarski shod v Berlinu na Nemško. Na tem shodu se je določilo, naj

Seitdem die Bevölkerung den wohlthätigen Einfluss der österreichischen Verwaltung kennen gelernt hat, hat sich auch die Gesinnung der Bewohner geändert. Sie stehen nun in Liebe und Treue zu unserem Kaiser.

c) Des Kaisers Persönlichkeit.

Viele hervorragende Eigenschaften zieren unseren geliebten Kaiser. Seine Milde, Grossmuth und Freigebigkeit sind geradezu sprichwörtlich geworden.

Es vergeht kaum ein Tag, dass er nicht eine grössere oder kleinere Summe für wohlthätige Zwecke ausgeben würde.

Kurz nach seinem Regierungsantritte wollte er eines Tages das Choleraspital in Wien besuchen. Sein Begleiter warnte ihn davor. Doch der grossmüthige Monarch antwortete: «Ich bin Landesvater für Gesunde und Kranke; es zieht mich auch zu meinen kranken Kindern hin. Wenn Ihre Kinder im Spitale weilt, würde ich Sie auch nicht hindern, dieselben zu besuchen.»

Die Unglückstage der Ueberschwemmungen in Wien und Szegedin und des Erdbebens in Laibach bleiben für ewige Zeiten in den Herzen der Unterthanen eingegraben, denn überall erschien Seine Majestät auf dem Platze, um zu helfen und zu trösten.

Der 68jährige Kaiser hält noch immer an seiner Gewohnheit fest, die Morgenstunden zur Arbeit zu benutzen. Er steht im Winter gewöhnlich um 5, im Sommer schon um 4 Uhr morgens auf.

Seine Majestät ist den ganzen Tag unermüdlich thätig; denn sein Pflichtgefühl ist grenzenlos. Selten gönnt er sich eine Erholung; oft geht er tagelang nicht aus, nur um — arbeiten zu können. Er ist immer rüstig und gesund; ernstlich krank war er schon jahrelang nicht.

Der Geringste der Unterthanen hat bei unserem Kaiser Zutritt; für jeden hat er ein Wort des Trostes oder der Hoffnung. Durch seine persönliche Liebenswürdigkeit gewinnt er die Herzen aller, die mit ihm verkehren. Je näher man dem Kaiser steht, je mehr man ihn kennen lernt, desto mehr gewinnt er, desto

posede Avstrija deželi Bosno in Hercegovino, ter naredi mir in red v teh pokrajinah.

Turki so gospodarili v teh krajih kaj slabo. Prava sreča je bila za Bosno in Hercegovino, da sta prišli pod avstrijsko upravo.

Avstrija je sicer upala, da se bode vršilo zasedanje brez prelivanja krvi. Previdno pa je vendar poslala 75 000 mož pod vodstvom Philippovičevim, da bi izvršili nálog čim preje. V juliju 1878. leta je odrinila hrabra četa od doma.

Turška vlada je sicer dovolila Avstriji, da zasede obe deželi, natihem pa je ščuvala prebivalce proti avstrijskim vojakom. Bili so se hudi boji, predno se je Avstrijem posrečilo prodreti do glavnega bosanskega mesta Sarajeva, katero so dobili hrabri avstrijski vojaki v pest dne 19. avgusta. V oktobru se je zasedanje dokaj srečno izvršilo.

Kakor drugod, tako je napravil naš cesar tudi v novih deželah kmalu tak mir in red, kakoršnega ni bilo še po tistih krajih. Prebivalci so kmalu izprevideli, da ni bilo prav, ker so se branili takih gospodarjev. Dežela se je opomogla, stare rane so se zacelile, v malo letih ni bilo več najti sledu prejšnje zane-marjenosti.

c) Kako živi naš cesar.

Naš ljubljeni vladar je poln lepih čednosti in navad. Najbolj ga pa krasi blaga velikodušnost, miloba in brezmejna radodarnost, ki se pokaže ob vsaki priliki.

Menda skoro ni dneva, da ne bi dobrotljivi vladar razdal več ali manj daril vrednim in potrebnim.

Bilo je kmalu po nastopu vladarstva. Cesar Franc Jožef se je namenil v bolnico na koleri obolelih. Njegov spremljevalec ga na mnogovrstne načine odvrča, češ: «Vladar se nikakor ne sme podajati v take nevarnosti». Blagodušni cesar mu pa odvrne: «Dolžnost mi je, da obiščem svoje bolne otroke, saj sem deželni oče bolnim in zdravim. Ko bi bili vaši otroci v bolnici, bi vam tudi ne branil, ko bi jih hoteli obiskati.»

mehr wird man zur Bewunderung seiner persönlichen Eigenschaften hingerissen.

Gewöhnlich geht der Kaiser um 9 Uhr zu Bette; manchmal arbeitet er jedoch bis in die späte Nacht hinein, um seinem Reiche zu helfen.

Die einzige Erholung des Monarchen ist die Jagd. Wie zu Reisen, verwendet er auch hiezu meist die Nacht, damit ihm der Tag für die Arbeit bleibe. Mit Vorliebe huldigt er der Auerhahnjagd am Schneeberge bei Wiener-Neustadt. Er ist ein vorzüglicher Schütze; auf der Jagd fehlt er das Wild nie.

Seiner Umgebung gibt der Kaiser das nachahmenswerte Beispiel der grössten Pünktlichkeit; er lässt niemals, sei es bei Festlichkeiten oder Tafeln oder Manövern, auch nur eine Minute auf sich warten.

Seinen kühnen Muth bewies er wiederholt; so bei Santa Lucia, Raab, Solferino, wo er sich dem dichtesten Kugelregen aussetzte.

Ein halbes Jahrhundert hat der geliebte Herrscher in unerschütterlicher Treue und Sorge all sein Sinnen, Trachten und Können der Wohlfahrt seiner Völker gewidmet, und heute, da er das frohe Fest der fünfzigjährigen Regierung feiert, kann er mit Genugthuung sein erhabenes Werk betrachten.

Wie stets, so auch an diesem Feste bitten alle treuen Unterthanen den Herrn der Heerscharen, er möge den geliebten Monarchen noch lange Jahre erhalten zum Wohle seines Reiches.

Millionen werden an diesem Tage wieder geloben:

**Gut und Blut für unsern Kaiser,
Gut und Blut für's Vaterland!**

Ko je naredila povodenj v Szegedinu in na Dunaji tako velikansko škodo in pripravila prebivalce v neskončno bedo, prišel je vselej mili vladar pomagat, svetovat in tolažit nasrečne svoje otroke. In če bi pozabil kedaj narod vse to — tiste solze, ne bodo pozabili naši najpoznejši vnuki, ki se je zalesketala v očesu milosrčnega vladarja, ko je zagledal našo belo Ljubljano v razvalinah.

Marsikomu se bode zdelo morebiti čudno, če povemo, da vstaja naš cesar pozimi ob petih, poleti pa že ob štirih zjutraj. Marsikak Dunajčan sanja še sladke sanje, mej tem ko cesar že opravlja svoje vsakdanje delo.

Od zore do mraka se trudi ljubljeni vladar. Tudi trenotek si ne privoščí počitka. Po več dni ne gre na izprehod, on — dela. Naš cesar je sploh trdnega zdravja, delo ga ne vtrudi, vremenske izpremembe mu ne škodujejo; bolan ni bil že leta in leta, izvzemši male, nenevarne bolezni.

Cesarski grad je vsakomur odprt; nikomur ne branijo k cesarju. Vsak ponedeljek in četrtek so splošna zaslišanja in predenj sme vsak, kdor se je prej oglasil v cesarjevi pisarni. Cesar ima za vsakega prijazno in tolažljivo besedo. Čim bliže so ljudje cesarju, tem bolj ga spoznavajo in toliko bolj hvalijo njegova osebna svojstva.

Navadno gre cesar ob devetih k počitku; večkrat pa vender dela pozno v noč.

Največja zabava cesarjeva je lov. Posebno rad hodi na divjega petelina po gozdih okoli Reichenaua pod Snežnikom. Na lov gre zvečer, vrne pa se že zjutraj ob desetih. Cesar je izboren strelec; divjačine ne zgreši nikdar, pri strelnih vajah zadene navadno v »črno».

Spremlstvu in služabnikom je cesar lep vzgled natančnosti in točnosti. Povsodi je ob določenem času na mestu, nikoli ga ni treba čakati niti trenotek.

Svojo pogumnost je pokazal pri sv. Luciji in na Rabu leta 1849., ko je eno uro po sovražnikovem odhodu šel v mesto — ter leta 1859. pri Solferinu, ko se je podal v najhujši ogenj.

Pol stoletja že deluje ljubljeni vladar za blagor svojega cesarstva. Kot osemnajstleten mladenič je prijel Franc Jožef s krepko roko krmilo ter vodil vladarstvo modro in pravično na srečo svojih narodov. Osivel je v delu in trudu, a skrbi in naporu ga niso upognili. Letos, ko praznuje vse cesarstvo zlati jubilej, kipela bode iz tisoč in tisoč prsi proti nebu srčna prošnja: Vsegamogočni Bog! ohrani milega vladarja Franca Jožefa I. še mnogo mnogo let v prid Avstriji in v prid presrečnim njenim narodom!

Iz tisoč in tisoč grl bo zaoril ob tej priliki klic:

**Vse za dom in za cesarja,
Za cesarja blago, kri!**

Dvajsetletnica naše meščanske šole.

Petindvajset let je star naš deželni šolski zakon, po katerem bi moral vsak šolski okraj na Kranjskem imeti vsaj eno meščansko šolo. Razen Ljubljane imamo enajst šolskih okrajev, a razen krškega okraja nimamo nikjer niti ene od teh višjih ljudskih šol. In Ljubljana sama je edino glavno mesto v Avstriji, katero nima deške meščanske šole. Nima pa tudi ne javne deklinške meščanske šole. V Ljubljani se niti ne ravna po ministerski naredbi z dné 5. junija leta 1883., sicer bi bili osemrazredno deklinško šolo pri sv. Jakobu pretvorili v meščansko šolo.

Pa vsaj se je tudi gledé meščanske šole v Krškem prvotno govorilo, da je »mrtvo rojeno dete«. Res je bilo težavno, lepe in velike prostore tukajšnjega šolskega poslopja z učenci napolniti. Ko se je bila šola pred dvajsetimi leti otvorila, manjkalo ji je takrat prave podlage. Menimo namreč, da bi za podlago ji služiti morala mnogobrojno obiskovana petrazredna deška ljudska šola. Toda v Krškem ima mešana ljudska šola le štiri razrede, v katerih je le malo dečkov. Tudi pred dvajsetimi leti, ko se je meščanska šola začela, bilo jih je v tukajšnji ljudski šoli tako malo, da jih je bilo prvi hip vstopilo v prvi razred meščanske šole le 12, in še ti so bili malo sposobni, zlasti malo sposobni za meščansko šolo z nemškim učnim jezikom. V teku prvega šolskega leta je bilo število učencev naraslo na 17; vendar s tem številom ni bilo mogoče leta 1879. otvoriti drugi razred. Leta 1880. je bilo vendar že toliko učencev, da se je bil odprl II. razred s 14 učenci,

od katerih jih je leta 1881. prišlo 9 v III. razred. Zdaj se pa ni več dvomilo, da bi meščanska šola ne imela obstanka, in nastavil se je bil najprvo začasno, potem pa definitivno tretji meščanski učitelj.

V prvem desetletju je imela šola v vsem skupaj 472 učencev (v začetku šolskih let), oziroma 390 (na koncu šolskih let). V drugem desetletji je to število poskočilo, in sicer na 713 (v začetku šolskih let), oziroma na 652 (na koncu šolskih let). V vsem skupaj je bilo torej v dvajsetih letih na naši šoli 1155, oziroma 1042. Največ jih je bilo seveda iz krškega šolskega okraja, namreč 508, kar je naravno, ker so ustanove Martina Hočevarja, blagega ustanovnika te šole (12 po 91 gld.) namenjene meščanskim učencem iz krškega šolskega okraja. Kakor kaže na koncu tega spisa priobčeni pregled gledé šolskega obiskovanja, bila je dobra tretjina učencev iz Štajerskega, od koder imajo blizu v Krško, kjer so tudi radi sprejeti, ko so navadno v nemščini boljše podkovani kakor Kranjci. Kakor nadalje pregled kaže, niso vsi učenci dobro napredovali. Težave jim je delal največ nemški učni jezik. Vendar je število gledé napredka v našem pregledu tako popraviti, da na koncu šolskega leta je bilo za višji razred sicer res malo sposobnih, da jih je pa po počitnicah največ naloženo »poskušnjo« prestalo in v višji razred prestopilo.

Poučevalo se je v vsej dóbi po učenem načrtu, kakoršnega je priobčilo naučno ministerstvo 18. maja 1874, oziroma potrdilo posebej za našo šolo dné 16. junija 1885, št. 1017, s katerim slednjim odlokom se je njej podelilo nekoliko kmetijskega značaja. Na podlagi postavne uredbe naše šole, ki ima nemški učni jezik (v prvem razredu je od začetka sicer dvojezičen, kar bi tudi v II. razredu dobro bilo), koristi ona največ izučanju v nemščini. Ker so pa otroci slovenskega rodu, in ker je slovenščina učni predmet, ne more se reči, da bi se ta predmet zanemaril. Veliko je šola storila v naučenju realističnih predmetov. Na ta način je v smislu svojega učnega načrta in ministerske naredbe z dné 8. junija 1883 največ pripravljala učence za vstop na učiteljišča, kamor je šla skoraj vsako leto nekaka polovica učencev III. raz-

reda. Prestopali so pa tudi v obrtne, trgovske in kmetijske šole, nekoliko tudi v srednje šole. Veliko učencev iz naše šole prestopa pa naravnost v praktično življenje, k rokodelstvu in k trgovini, kamor jih posebno radi jemljejo. V letih 1893 do 1897 je posebno kazala naša šola s tem, da ima kmetijski značaj, ker so se učenci zelo praktično vadili v trtoreji. Posebnost naše šole v zadnjem desetletju je to, da se vsi učenci temeljito vadijo v petju, zlasti v cerkvenem petju pod vodstvom neumornega meščanskega učitelja gospoda dr. Tomaž-a Romih-a.

Žalostnih dogodkov ima šola v tej dolgi dōbi le malo za-
znamnovati, recimo le smrt prvega meščanskega učitelja l. 1879.
Vincenca Vidmarja in smrt svojega ustanovnika Martina Hoče-
varja leta 1886.

Veselih dogodkov je več: Leta 1894. se je pri veliki slav-
nosti odkril spomenik Martinu Hočevanju. Pri tej priliki ste prišli
na svetlo knjižici: «Krško in Krčani» ter «Gurkfelder Gedenk-
blätter», v katerih se veliko govori o naši šoli. Leta 1890. je bila
vdova pokojnega, velika šolska dobrotnica, gospa Josipina Ho-
čevarjeva, odlikovana z zlatim križcem s krono za zasluge. Uči-
teljstvo meščanske šole je bilo na sledeči način odlikovano:
Ravnatelj Ivan Lapajne je bil leta 1884. imenovan c. kr. okrajnim
šolskim nadzornikom za novomeški okraj; meščanski učitelj Josip
Bezljaj je bil imenovan leta 1889. za enako službo v litijem
okraju; meščanski učitelj dr. Tomaž Romih je bil izvoljen leta
1896. za župana velike mestne občine v Krškem; učiteljski kan-
didat Karol Humek, bivši učenec naše šole, je bil lani imenovan
učiteljskim suplantom. S tem imenovanjem, ki je bilo častno za
njega in za šolo, se je po dvajsetem letu obstanka te šole iz-
peljal še le § 19. državne šolske postave od 14. maja 1896, ki
veleva, da morajo biti na meščanski šoli razen ravnatelja in vero-
učitelja vsaj tri učne moči.

Naposled naj še omenimo, da je v teku dvajsetih let izdalo
ravnateljstvo 15. ozir. 17 tiskanih letnih poročil, v katerih so bili
razen običajnih šolskih izvestij mnogovrstni spisi, kakor kaže
sledeči zapisnik.

Zapisnik spisov

ki so bili priobčeni v letnih poročilih meščanske šole:

1. Unsere Bürgerschule . . . v	1. l. poročilu	konec	l. 1881/82.
2. Hebung der Bürgerschule. »	2. »	»	» 1882/83.
3. Opis Krškega okrajnega gla-
varstva. »	2. (in 3.) »	»	» 1882/83.
4. Der landwirtschaftliche Cha-
rakter unserer Bürger-
schule »	3. l.	»	» 1883/84.
5. Kako se črteži delajo . . . »	4. »	»	» 1884/85.
6. Martin Hočevvar »	5. »	»	» 1885/86.
7. Črtice o podnebjju v Krškem »	5. »	»	» 1885/86.
8. Naš šolski vrt »	6. »	»	» 1886/87.
9. Zum zehnjährigen Bestande
unserer Bürgerschule. . »	7. »	»	» 1887/88.
10. Temeljni nauk o knjigovod-
stvu »	8. »	»	» 1888/89.
11. Kratek pouk o menicah . . »	9. »	»	» 1889/90.
12. Valvazor in Dolenjsko pred
200 leti »	10. »	»	» 1890/91.
13. Tehniški izrazi »	10. »	»	» 1890/91.
14. Naš američanski vinograd . »	11. »	»	» 1891/92.
15. Naši nasadi američanskih trt »	12. »	»	» 1892/93.
16. Zgodovinske črtice nekate-
rih kranjskih trgov v (13. in 14. l. poročilu	konec	»	1894/95.
17. Črtež skladišča s proraču-
nom v (13. in 14.) l. poročilu	konec	»	1894/95.

18. Iz mestnega arhiva (Krško
pred sto leti) v (15. in 16.) l. poročilu. konc. . . l. 1896/97.
19. Opis črtežev v (15. in 16.) l. poročilu konc. . . » 1896/97.
20. Unser Kaiser, Naš cesar v 17. l. poročilu konc. . » 1897/98.
21. Dvajsetletnica meščanske šole v 17. l. poročilu konc. . » 1897/98.

V nekaterih poročilih (5., 7., 8., 10., 11., 12., 13.) so pregledi meteorologiških opazovanj v Krškem, sestavljeni po profesorju F. Seidl-u v Gorici na podlagi opazovanj ravnatelja J. Lapajna.

Obiskovanje meščanske
v dvajsetih letih njenega obstanka

Letnik	Števílo											
	V začetku šolskega leta				Konec šolskega leta				Za višji razred zreli			
	I. razr.	II. razr.	III. razr.	Skupaj	I. razr.	II. razr.	III. razr.	Skupaj	I. razr.	II. razr.	III. razr.	Skupaj
Prvih 10 let skup.t.j. od 1878 do 1888	262	113	67	442	230	102	58	390	167	86	55	308
Šol. leto 1888/89	33	17	10	60	31	17	8	56	26	14	8	48
1889/90	33	27	11	71	33	27	10	70	19	19	10	48
1890/91	36	20	17	73	32	17	16	65	27	12	16	55
1891/92	27	26	12	65	24	25	9	58	16	17	9	42
1892/93	34	20	17	71	32	18	16	66	23	15	16	54
1893/94	46	22	13	81	38	21	11	70	30	18	11	59
1894/95	39	25	12	76	35	24	10	69	31	19	10	60
1895/96	25	29	15	69	25	26	14	65	18	16	14	48
1896/97	36	19	14	69	34	17	13	64	34	17	13	64
1897/98	36	27	15	78	32	24	13	69	25	20	13	58
Skupaj .	607	345	203	1155	546	318	178	1042	416	253	175	844

šole v Krškem
(od 15. septembra 1878 do 31. julija 1898).

učencev											
Po okraju in deželi rojstva				Po stanu starišev							
Iz krškega okr. glavarstva	Iz drugih kranjskih okrajev	Iz štajerskega	Iz drugih dežel	Kmetovalci	Rokodelci in delavci	Trgovci in drugi obrtniki	Uradniki in učitelji	Drugi stanovi			
179	33	195	35	133	93	42	89	85			
22	10	24	4	12	10	7	14	17			
27	12	29	3	20	16	6	8	21			
30	11	30	2	22	14	8	10	19			
28	8	25	4	22	11	5	10	17			
32	13	24	2	21	10	4	16	20			
44	13	21	3	23	15	11	11	21			
40	8	20	8	23	17	10	9	17			
32	10	21	6	18	21	8	8	14			
35	13	20	1	18	11	11	9	20			
39	15	23	1	24	9	12	12	21			
508	146	432	69	336	227	124	196	272			

Schulnachrichten.

A. Der Lehrkörper.

1. Herr **Johann Lapajne**, Bürgerschuldirektor, unterrichtete die deutsche und slovenische Sprache in der II. und III. Classe und Geschichte in allen Classen; 15 Stunden wöchentlich.

2. Herr **Josef Bezljaj**, Bürgerschullehrer, unterrichtete Geometrie und geometrisches Zeichnen in allen drei Classen und Freihand-Zeichnen in der II. und III. Classe, Schreiben und Rechnen in der II. Classe und Turnen in der II. und III. Classe; 21 Stunden wöchentlich.

3. Herr **Dr. Thomas Romih**, Bürgerschullehrer, unterrichtete Naturgeschichte in allen Classen, Naturlehre in der II. u. III. Classe, Rechnen in der III. Classe und Gesang in der II. und III. Classe; 21 Stunden wöchentlich.

4. Herr **Johann Knavs**, Stadtpfarradministrator, unterrichtete Religion in allen Classen; 6 Stunden wöchentlich.

5. Herr **Karl Humek**, Lehrersupplent, unterrichtete die Gegenstände der I. Classe (mit Ausnahme der oben erwähnten) und Geographie in der II. und III. Classe; 25 Stunden wöchentlich.

B. Aus der Chronik der Anstalt.

Das Schuljahr 1897/98 begann am 16. September 1897 in üblicher Weise, und es wurden 75 Schüler in die Anstalt aufgenommen.

Die Anstalt wurde vom Herrn k. k. Bezirksschulinspector Johann Benda dreimal inspiciert.

Der Schluss dieses Schuljahres fand am 27. Juli statt. Näheres aus der Chronik dieses und der früheren Schuljahre enthält der Aufsatz über den zwanzigjährigen Bestand der Schule.

C. Wohlthäter der Schule.

Zwölf Schüler der Anstalt waren im Genusse der Martin Hotschewar'schen Stipendien im Betrage von je 91 Gulden jährlich. Zwei Schüler (aus Idria) hatten Stipendien zu 165 fl. von der k. k. Forst- und Domänen-direction in Görz. Die Bürgerschüler der II. und III. Classe, welche unter der vortrefflichen Leitung des unermüdlichen Herrn Dr. Thomas Romih den Kirchengesang an Sonntagen in der Stadtpfarrkirche besorgten, erhielten zu Weihnachten von der grossen Schulwohlthäterin Frau Josefine Hotschevar Unterstützungen zu 3 fl. und 5 fl.

Die löbliche Direction der krain. Sparcasse in Laibach und jene der steiermärk. in Graz gaben auch in diesem Schuljahre je eine Unterstützung von 50 fl.; die Rechnung darüber wurde den genannten Sparcassen selbst gelegt, worüber auch dem löblichen k. k. Bezirksschulrath eine Abschrift vorgelegt wurde.

Einige Schüler erhielten die Mittagkost im Kloster der ehrwürdigen P. Kapuziner.

Ein Schüler hatte die ganze Verpflegung im Hause des Herrn Reichs- und Landtagsabgeordneten Wilhelm Pfeifer.

D. Lehrmittel.

Zuwachs im Schuljahre 1897/98.

Geographie: Laurenčić — Die österreichisch-ungarische Monarchie. (Durch Ankauf).

Schülerverzeichnis.

(Fette Schrift bedeutet Vorzugsschüler.)

I. Classe.

1. Baznik Johann aus Oberdorf bei Haselbach.
2. Benedek Vincenz aus Hl. Kreuz bei Littai.
3. Golob Vincenz aus Dob bei Landstrass.
4. **Jaklin Hubert** aus Videm.
5. Jenčič Rudolf aus Sava bei Littai.
6. Jurman Vincenz aus Deutschau bei Gottschee.
7. Kene Franz aus Pirschenberg bei Rann.
8. **Knap Anton** aus Idria.
9. Korenčan Franz aus Naklo bei Krainburg.
10. Lapajne Karl aus Idria.
11. Lenard Felix aus Reichenburg.
12. Leskošek Johann aus Vel. Gorica in Kroatien.
13. Majzelj Franz aus St. Barthelmä.
14. **Musar Franz** aus Brunska gora bei Ratschach.
15. Petančič Guido aus Reichenburg.
16. Pfeifer Josef aus Gurkfeld.
17. Romih Božidar aus Videm.
18. Schener Josef aus Gurkfeld.
19. Simončič Johann aus Grossdorf b. Haselbach.
20. Sotelšek Michael aus Videm.
21. **Šober Jakob** aus Koprivnica in Steiermark.
22. Tavčar Josef aus Gottschee.
23. Tofant Wilhelm aus Gurkfeld.
24. Tollazzi Josef aus Loitsch.
25. Tschinkel Ludwig aus Masern b. Gottschee.
26. Vanič Ferdinand aus Gurkfeld.
27. Voglar Alois aus Haselbach.
28. Voučak Franz aus Reichenburg.

29. Zagorec Franc aus St. Barthelmä.
30. Zuljan Hubert aus Weissenfels in Oberkrain.

Während des Schuljahres ausgetreten:

31. Kolešnik Josef aus Gurkfeld.
32. Lederhas Michael aus Wuchern a. d. Drau.
33. Naglič Karl aus Gurkfeld.
34. Pleterski Franz aus Altendorf b. Videm.
35. Resnik Johann aus Reichenburg.
36. Wurner Heinrich aus Landstrass.

II. Classe.

1. **Arnšek Johann** aus Gurkfeld.
2. Bahč Ferdinand aus Zdole in Steiermark.
3. Bogolin Alois aus Žadovinjek b. Gurkfeld.
4. Brcé Matthäus aus Nussdorf b. Lichtenwald.
5. Dinacher Franz aus Pola.
6. Ferencič Franz aus Novigrad in Kroatien.
7. Grlevec Franz aus Idria.
8. **Grilec Josef** aus Preselj dol b. Blanca in Steiermark.
9. Gunstek Josef aus Savenstein.
10. Inglič Ludwig aus Idria.
11. Jenčič Karl aus Sava b. Littai.
12. Juvančič Anton aus Videm.
13. Lampič Julius aus Laibach.
14. Lapajne Paul aus Idria.
15. Marolt Josef aus Nassenfuss.
16. Novak Othmar aus Idria.
17. Okorn Vincenz aus Tržiše b. Nassenfuss.
18. Pišanski Martin aus Mrtvice b. Haselbach.
19. Prhavec Julius aus Gurkfeld.
20. Pribošič Johann aus Altendorf b. Videm.
21. Sulzer Albert aus Gonobitz.
22. Treo Nikolaus aus Littai.
23. Zarnik Josef aus Kartina b. Stein.
24. Žabrl Karl aus Pristova b. St. Marein b. Erlachstein.

Während des Schuljahres ausgetreten:

25. Kessler Friederich aus Gurkfeld.
26. Pohle Josef aus Reichenburg.
27. Riedl Karl aus Haselbach.

III. Classe.

1. Adlešič Theodor aus Stein.
2. Bezljaj Franz aus Fiume.
3. Hanslovski Friedrich aus Dole b. Landstrass.
4. **Hočevár Max** aus Jessenitz a. d. Save.
5. Kupljen Emerich aus Tschermebl.
6. **Levstik Leopold** aus Oplotnitz in Steiermark.
7. **Malenšek Josef** aus Treffen.
8. **Pelko Mathias** aus Tržiše b. Nassenfuss.
9. Radaj Theodor aus Altendorf b. Videm.
10. **Sotlar Martin** aus Volovnik b. Haselbach.
11. Stanzer Leo aus Gurkfeld.
12. Španiček Christian aus Agram.

Während des Schuljahres ausgetreten:

13. Arh Alois aus Haselbach.
14. Božič Johann aus Rožno b. Reichenburg.
15. Kosec Albin aus Sagor a. d. Save.

Das nächste Schuljahr beginnt Freitag, den 16. September d. J.

Gurkfeld, den 24. Juli 1898.

Die Direction.

